

Odd Gunnar Skagestad

UKRAINA

før, under og etter kommunismen

Gjøvik Pensjonistuniversitet 12. november 2020.

www.ogskagestad.net

Hvorfor Ukraina? For å forstå Russland må vi kjenne landets forhold til Ukraina: Sammenvevet historie.

UKRAINA - FLAGG og RIKSVÅPEN

43 mill. innbyggere - areal 603,7 tusen kvkm
Hovedstad KYIV («KIEV») - 2,9 mill. innbyggere
Grunnlagt av 4 søsken i år 482 (?)

Ukraina – flagg og riksvåpen.

FORHISTORIEN

- Forhistorien faller sammen med Russlands forhistorie frem til midten av 1200-tallet
- Både russere og ukrainere regner Kiev som sitt lands «Moder-by»
- Den slaviske befolkningen bestod av løst organiserte stammesamfunn som ble kalt «Rus» av sine naboer

For å forstå **dagens Ukraina** må man kjenne landets historie, inkl. forhistorien. Mange russere har den dag idag vondt for å svelge at Kiev befinner seg i et annet land og at Ukraina er et eget land.

KYIV / KIEV

ALLE RUSSISKE OG UKRAINSKE BYERS MOR

De fire søsknene, som iflg. sagnet grunnla byen i år 482:

KYJ

Scheek

Horyv

Lybid

Kiev-legenden: Artig fortelling, men sannsynlig? Minst like sannsynlig som at Roma ble grunnlagt av Romulus og Remus i 753 f.Kr. Illustrasjon: Monument med båt 1982.

UKRAINAS FORHISTORIE:

Fortellingen om de norrøne vikingferdene i østerled («austrveg»)

Ukrainas forhistorie.

Vikinghøvdingen Rurik

Historisk person eller sagnfigur?

Hersket over Novgorod 862-879...? Grunnla Rus-riket...?

Vikinghøvdingen **Rurik**.

Volodymyr (Vladimir) den store

Storfyrste av Novgorod og Kiev 978-1015

- Femte generasjons hersker etter Rurik
- En brutal hersker – drepte sine brødre. Venn av Håkon Ladejarl i Norge
- Innførte kristendommen 988
- Helgenerklært (kanonisert) i den russisk-ortodokse kirke

Vladimir (Volodymyr) den store. "Fadder" for Olav Tryggvason. Helgenerklært (kanonisert).

Fire norske konger i Gardarike:

- Olav Tryggvason
- Olav Haraldsson («den Hellige»)
- Magnus Olavsson («den Gode»)
- Harald Sigurdsson («Hårdråde»)

Fire norske konger i Gardarike.

Så kom mongolene!

Mongolene invaderte området i 1237, ødela Kiev i 1241, knuste "Rus-riket", som gikk i oppløsning. Dermed kom landet under "Det mongolske/tatariske åk". **Hvorfor mongoler vs. tatarer** – hva var forskjellen? Svar: Mongolene var herrefolket, men fåtallige. Deres store hærstyrker bestod etter hvert av stadig flere tatariske krigere, og mongolene ble etter noen generasjoner mer og mer absorbert og assimilert inn i tatarfolket.

1300-1400-tallet: LITAUEN og POLEN KOMMER PÅ BANEN

- LANDET OPPSPLITTET
- VESTLIGE HALVDEL AV DAGENS UKRAINA UNDER LITAUEN-POLEN
- ØSTLIGE DEL UNDER TATARENE («DEN GYLDNE HORDE»)

I de vestlige (ukrainske) områdene ble tatarene fra 13-1400-tallet presset tilbake av storhertugdømmet Litauen og kongeriket Polen, den sydøstlige del senere under Krim-tatarene (som i 1441 opprettet Krim-Khanatet – som igjen kom under Det Osmanske Riket).

Fra 1500-tallet: **Kosakker** (løst organiserte grupper av "frie menn") slo seg ned i nord og øst. Ukrainske kosakker ledet striden mot det polske herredømmet. Etter et opprør ledet av deres høvding ("Hetman") Bohdan Khmel'nitskyj ble det i 1648 dannet en *de facto* uavhengig ukrainsk stat. Ilja **Repins maleri**: Kosakkene som skriver frekt brev til den osmanske (tyrkiske) sultanen

BOHDAN KHMELNYTSKYJ (1595-1657)

«Hetman» - Leder for den selvstendige ukrainske stat i 1648

Ukrainsk frihetskamp - Illustrasjon: **Bohdan Khmelnitskyj** (1595-1657) - her på 5-hryvnia-seddel. Khmelnitskyj-regimet inngikk i 1654 avtale om allianse med Russland. Dette førte til at den nordøstlige delen av dagens Ukraina etter hvert kom under russisk overherredømme. I 1667 måtte Polen avstå Ukraina øst for elven Dnepr (Nordøst-Ukraina) til Russland. Vestlige halvdel lå fortsatt under Polen, sydøstlige del under Krim-khanatet. Denne delen av landet forble lenge avfolket grunnet Krim-tatarenes stadige plyndringstokt, som gjennomgående handlet om ta til fange folk som ble solgt som slaver i Tyrkia (Det Osmanske Riket).

IVAN MAZEPA (1639-1709)

«Hetman» - Ledet striden for ukrainsk selvstendighet. Alliert med Karl 12 – tapte i slaget ved Poltava

Ukrainsk frihetskamp og uavhengighetsstrid – Illustrasjon: Hetman Ivan **Mazepa** (1639-1709) – her på 10-hryvnia-seddel. Gikk i forbund med Karl 12 mot Russland. Tapte i slaget ved Poltava.

UKRAINA PÅ 1700-TALLET

- LANDET BLE STYKKEVIS INNLEMMET I DET RUSSISKE TSARRIKET
- RUSSLANDS EROBRING AV KRIM-KHANATET I 1783: HELE ØSTLIGE OG SYDLIGE UKRAINA INKL. KRIM-HALVØYA KOM UNDER RUSSLAND
- VED DELINGENE AV POLEN I 1793-95 OVERTOK RUSSLAND RESTEN AV UKRAINA (MINUS GALITSJA, SOM BLE TATT AV ØSTERRIKE)

Ukraina på 1700-tallet: Landet ble gradvis og stykkevis erobret og innlemmet i det russiske imperiet.

KATARINA den STORE – KEISERINNE 1762-94 og fyrst GRIGORIJ POTJOMKIN

Fullbyrdet Russlands erobring av Ukraina

Katarina II den Store (keiserinne 1762-94) sammen med hennes yndling fyrst Grigorij Potjomkin. Disse to fullbyrdet Russlands erobring og annekasjon av Ukraina.

Ukraina under Tsar-veldet

- Russifisering - stadig tettere integrering i Russland («Lille-Russland»)
- 1800-tallet: Nasjonal oppvåkning – særlig på kulturområdet
- Økende og brutal russisk undertrykkelse – både mot ukrainsk nasjonalisme og mot jødene («pogromer»)

Ukraina under Det Russiske Imperium (Tsar-veldet).

TARAS SJEVTSJENKO (1814-1861)

Dikter – billedkunstner – humanist.

Ukrainas nasjonalskald

1800-tallet: **Nasjonal oppvåkning** – særlig kulturelt (billedkunstneren, humanisten og nasjonaldikteren Taras Sjevtsjenko). Økende **russisk undertrykkelse**.

IVAN FRANKO (1856-1916)

Ukrainsk forfatter

Nasjonal/kulturell oppvåkning: Forfatteren Ivan Franko

UKRAINA 1917-1922

- KAOS, KRIG OG BORGERKRIG
- SELVSTENDIGHETSKAMP OG NEDERLAG
- HUNGERSNØD

Etter de russiske revolusjonene i **1917**:

- **Kaos, krig og borgerkrig**
- **Selvstendighetskamp og nederlag**
- **Hungersnød**

Borgerkrig mellom "Sovjetrepublikken Ukraina" (opprettet av ukrainske bolsjevikere 25. desember 1917) og "Folkerepublikken Ukraina" (opprettet 22. januar 1918 av et ukrainsk sentralråd som utropte Ukraina til selvstendig stat).

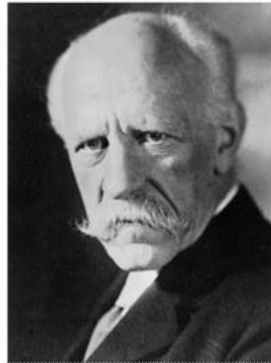
Landet ble samtidig involvert i den russiske borgerkrigen mellom hhv. sovjetiske "røde" og kontrarevolusjonære "hvite" styrker.

Ved Brest-Litovsk-avtalen 3. mars 1918 ble landet anerkjent som selvstendig stat under tysk overhøyhet.

Etter Tysklands nederlag i Den første verdenskrig var det fortsatt borgerkrig i Ukraina i nesten to år før landet ved utgangen av 1919 var blitt erobret av bolsjevikene. Ukrainas vestligste provinser ble avstått til Polen etter den sovjetisk-polske krigen fra februar 1919 til mars 1921.

HUNGERSNØDEN 1919-1921

5 mill. omkom av sult som følge av Lenins «krigskommunisme»

I 1919-21 ble landet samtidig herjet av menneskeskapt **hungersnød** – Lenins plyndring av all matproduksjon for å fø Den Røde Hær. Dette førte til at over 5 mill. mennesker i Ukraina og Russland til sammen døde av sult. Lenin nektet lenge vestlig nødhjelp inn i landet – da de endelig slapp til (Herbert Hoover, Fridtjof Nansen) var det for sent.

SOVJETUNIONEN

- EN «UKRAINSK SOSIALISTISK SOVJETREPubLIKK» INNGIKK I OPPRETTELSEN AV SOVJETUNIONEN I 1922-23
- KRIM-HALVØYA BLE ADMINISTRATIVT LAGT UNDER DEN «RUSSISKE FØDERATIVE SOSIALISTISKE SOVJETREPubLIKK»
- SOVJETMYNDIGHETENE FIENDTLIGE MOT UKRAINSK SPRÅK OG KULTUR
- MASSEDEPORTASJONER AV UKRAINERE TIL SIBIR, MANGE HUNDRE TUSEN RUSSERE TILFLYTTET TIL UKRAINSKE BYER SAMT TIL GRUVEDISTRIKTET I ØST («DONBASS-OMRÅDET»)
- «HOLODOMOR»

En ukrainsk sosialistisk sovjetrepublikk inngikk i dannelsen av **Sovjetunionen i 1922-23.**

HOLODOMOR 1932-1933

«Folkemord gjennom utsulting»

5 mill. sultet i hjel, hvorav 3,5 mill. i Ukraina (10% av befolkningen)

Ingen hjelp fra noe hold - Fortielsen

1932-33 - "HOLODOMOR".

HOLODOMOR

FORTIELSEN OG BENEKTELSEN

Noen våget å snakke ut:

Johan Ludwig Mowinckel

PEOPLE OF THE TRUTH

THERE WERE THOSE WHO SPOKE THE TRUTH ABOUT THE HOLODOMOR

"It is about the lives of millions. So I could not remain silent"

He held a discussion on the famine in Ukraine at the meeting of the League of Nations. Urged the League to do everything possible to help the victims.

Prime Minister of Norway and President of the League of Nations in 1933
JOHANN LUDWIG MOWINCKEL

28 **LIGHT A CANDLE IN MEMORY OF 4,5 MLN UKRAINIANS KILLED BY STARVATION IN THE COMMUNIST GENOCIDE**

1932
HOLODOMOR
1933

HOLODOMOR: Mange i Vesten – og mange vestlige korrespondenter i Sovjetunionen – godtok sovjetmyndighetenes løgner. Men én mann – Norges statsminister og Folkeforbundets Råds President Johan Ludwig **Mowinckel** – tok til orde for en gransking.

STEPAN BANDERA (1909-59)

Frihetskjemper og terrorist (UNO)

Søkte samarbeid med tyskerne, men ble satt i tysk KZ-leir juli 1941 – september 1944

Ukraina 1941-44: Etter Tysklands angrep på Sovjetunionen i 1941 ble hele Ukraina i løpet av kort tid okkupert av tyske styrker. Disse ble først hilst som befriere. Ukrainske nasjonalister søkte samarbeid med tyskerne for å oppnå uavhengighet, men ble satt i konsentrasjonsleirer (**Bandera**). I stedet for uavhengighet ble Ukraina undertrykket brutalt. Krigen kostet mange millioner ukrainere livet, inkl. flere mill. jøder (Holocaust-ofre). Okkupasjonen opphørte i 1944. Da var flere hundre ukrainske byer og landsbyer jevnet med jorden, men ble senere gjenoppbygget. Ukrainske **nasjonaliststyrker fortsatte i mange år geriljakrig mot sovjetmyndighetene.**

SOVJET-UKRAINA i 1945:

En av statene som var med og grunnla FN

I 1945 var Den ukrainske sovjetrepublikken en av statene som var med og grunnla **FN**. Narrespill: Ukraina var overhodet ikke noen selvstendig stat, men fullstendig underlagt herskerne i Moskva.

KRIM-HALVØYA 1954

Administrativt tilbakeført fra den russiske til den ukrainske sovjetrepublikk

I 1954 ble Krim-halvøya gjenforenet med den ukrainske sovjetrepublikk. Ingen politisk betydning: Sovjetunionen var formelt et statsforbund, i realiteten et sentralstyrt imperium.

TSJERNOBYL

ATOMREAKTOR-KATASTROFEN 21. APRIL 1986

Den 21. april 1986 inntraff en alvorlig atomreaktor-ulykke i Tsjernobyl i det nordlige Ukraina. Verdens hittil verste katastrofe av denne art.

UKRAINA 1991

UAVHENGIGHET

Uavhengighetserklæring vedtatt av parlamentet 24/8 -1991, godkjent ved folkeavstemning 1/12 - 1991.

92,3% stemte for Ukrainas uavhengighet (54% på Krim)

Ved Sovjetunionens sammenbrudd og oppløsning i 1991 ble landet uavhengig.

UAVHENGIGHETSPLASSEN

BEREHYNIA-STATUEN - OPPFØRT 2001
Bronse-statue – 61 meter høy – veier 20 tonn

MAJDAN-plassen – Berehynia-statuen

UKRAINA 1996

I 1996 var alle kjernefysiske våpen fjernet fra ukrainsk jord.
Samme år ble en ny grunnlov vedtatt og myntenheten hryvnia innført.

Ukraina 1996.

UKRAINA 2003-04

POLITISKE KRISER

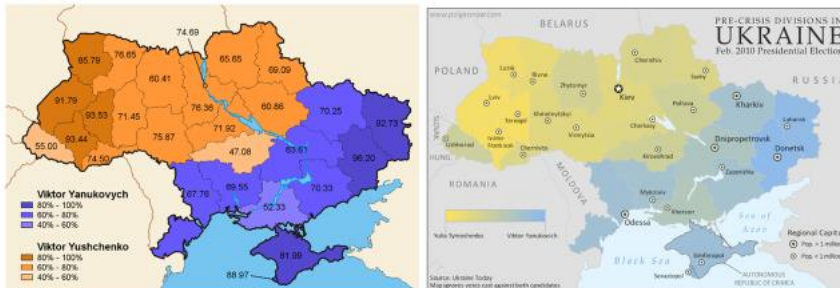
- Motsetninger: Et mer liberalt og nasjonalsinnet vest, og et mer sovjetnostalgisk og russiskvennlig øst
- Presidentvalgene 2003-04
- «Oransje-revolusjonen»
- Aktører: Viktor JANUKOVYTSJ, Julia TYMOSJENKO, Viktor JUSITSJENKO
- 2003: Janukovytsj vant etter fusk
- 2004: Jusjtsjenko vant omvalg

Ukraina 2003-04.

UKRAINA - POLITISK GEOGRAFI

Presidentvalgene i 2004 og i 2010

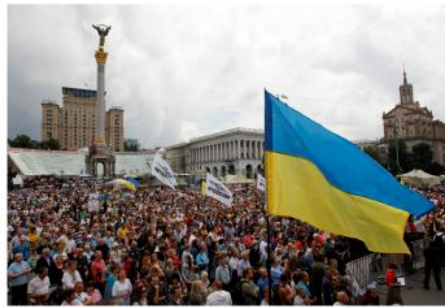

Politisk geografi. Illustrasjon.

UKRAINA 2014

NY POLITISK KRISE

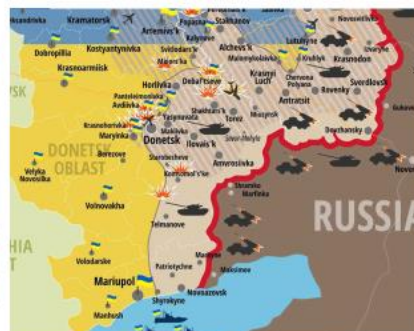
- 2010: Janukovytsj velges til president
- 2013: Janukovytsj nekter å inngå samarbeidsavtale med EU
- 2013-14: Langvarig bølge av protestdemonstrasjoner («Euro-Majdan»)
- 2014: Politiet skyter på folkemassene, et hundretalls drept
- 21. februar: Janukovytsj rømmer til Russland, avsettes av Parlamentet
- Mai: Petro Porosjenko velges til ny president

Ukraina 2014.

2014: RUSSISK AGGRESJON MOT UKRAINA

Annekterer Krim-halvøya – starter angrepskrig i Øst-Ukraina

2014: Russisk aggresjon mot Ukraina.

UKRAINA 2015 - EXIT LENIN

Lovvedtak om fjerning av alle kommunistmonumenter og -symboler

Ukraina 2015: Exit Lenin & Co.

UKRAINA 2018:

KIRKELIG UAVHENGIGHET FRA MOSKVA

- Kristendommen kom til Kiev fra Konstantinopel år 988
- Romersk-katolsk i vest, resten av landet ortodoks
- I 1686 overtok patriarkatet i Moskva styringen, og den ukrainske ortodokse kirken kom under russisk kontroll i over 300 år
- Da Sovjetunionen ble oppløst i 1991, ble det gjort flere forsøk på å opprette egen ukrainsk kirke, uten å lykkes
- Nytt forsøk i 2014 på president Porosjenkos initiativ
- Patriark Bartholomeos i Istanbul (åndelig leder for verdens ortodokse) godkjente i oktober 2018 den uavhengige ukrainske kirken. Den russiskortodokse kirken brøt deretter med patriarken i Istanbul

Kirkelig uavhengighet 2018

MOSKVA-PATRIARK KIRILL:

«Den nye ukrainske kirken er løgnaktig og tjener djevelen»

Kirkelig uavhengighet – Moskvas Patriark **Kirill** og Putin protesterer.

UKRAINA 2019: RUSSLANDS AGGRESJON FORTSETTER

- Krigen i Øst-Ukraina har kostet over 13 tusen menneskeliv
- Deler av Donetsk- og Luhansk-provinsene fortsatt okkupert av russiske styrker og russisk-kontrollerte separatistgrupper
- Frontlinjen stort sett uendret siden august 2014
- Ukraina utsettes for diverse former for utmattelses- og hybridkrig
- Cyber-angrep (anslag mot datasikkerhet)
- Sperring av Azov-havet og blokade av havnebyen Mariupol
- Løgnpropaganda (Nazi-beskyldninger m.m.)
- Destabilisering av ulike slag

Ukraina 2019 – Russlands **agresjon fortsetter.**

UKRAINA 2019

Plakater # StopRussianAggression

Illustrasjon: Plakater # StopRussianAggression.

UKRAINA 2019

Flere plakater.

HVA MED HVITERUSSLAND?

Hviterussland – protestdemonstrasjonene høsten 2020